

Spontane TAalscreening Morfosyntaxis (STAM)

1

Uitlokken van spontane taal

- Laat het kind **vertellen** over minimaal twee onderwerpen waar het kind veel over weet en interesse in heeft (bijv. over hobby's en huisdieren).
- Maak hier een (geluids)opname van.
- Neem ± 10 minuten (semi-)spontane taal op.
- Kies een fragment van **minimaal 20 gevarieerde uitingen** die representatief zijn voor de taalvaardigheid van het kind.

2

Transcriberen & Segmenteren

Transcriberen: schrijf (aaneengesloten) uitingen uit, zowel grammaticaal als ongrammaticaal, van het kind (K) en de volwassene (V).

Segmenteren: bepaal de uitingsgrenzen en beoordeel welke uitingen **analyseerbaar** zijn. Een **uiting** is een enkelvoudige zin (hoofdzin) met alle ondergeschikte en samengetrokken zinsdelen.

Zet niet-analyseerbare uitingen tussen haken:

Zelfherhalingen, valse starts, zelfverbeteringen, interjecties, gevulde pauzes, (deels) onverstaanbare uitingen en elliptische antwoorden.

3

Analyseren Grammaticaliteit

Beoordeel de **grammaticaliteit** van uitingen en **parafraseer** elke ongrammaticale uiting naar een **correcte doeluiting**, zo dicht mogelijk bij de uiting van het kind. Zet de parafrase tussen vierkante haken [=].

Analyseer de uitingen op grammaticale fouten en weglatingen, met name:

- **Vervoeging werkwoorden** (bijv. congruentiefout).
- **Verplichte zinsdelen** (bijv. weglaten lijdend voorwerp).
- Fouten in **woordvolgorde** (bijv. positie persoonsvorm in bijzin).
- Weglaten van **voegwoorden** (bijv. bijzin zonder voegwoord).

4

Analyseren Complexiteit

Beoordeel de **complexiteit** van alle uitingen. Let met name op het voorkomen van:

- Verschillende **lexicale** (betekenisdragende) **werkwoorden**.
- **Nevenschikking van hoofdzinnen** (nevenschikkende voegwoorden).
- (Eenvoudige) bijzinnen (onderschikkend voegwoord en bijzinsvolgorde).

5

Semantisch-Pragmatische interpretatie

Interpreteer **semantisch-pragmatische** informatie gerelateerd aan de morfosyntactische problemen:

- De **samenhang** tussen woorden (bijv. onduidelijk verwijswoord).
- **Verbanden** tussen zinnen (bijv. verkeerd voegwoord).

1

Uitlokken van spontane taal

- Laat het kind **vertellen** over minimaal twee onderwerpen waar het kind veel over weet en interesse in heeft (bijv. over hobby's en huisdieren).
- Maak hier een (geluids)opname van.
- Neem ± 10 minuten (semi-)spontane taal op.
- Kies een fragment van **minimaal 20 gevarieerde uitingen** die representatief zijn voor de taalvaardigheid van het kind.

-
- Stel zo veel mogelijk **open vragen**. Zo gaat een kind meer vertellen. Stel vragen over de ervaringen van het kind (*"Wat is er gebeurd?"*, *"Wat vind je daarvan?"*).
 - Let tijdens het gesprek op **variatie** in zinsgebruik. Bij veel minimale antwoorden of uitsluitend gebruik van de 'ik-vorm' is het sample minder bruikbaar. Probeer dan andere open vragen te stellen (*"Wat hebben jullie samen gedaan?"*) of van onderwerp te wisselen.
 - Kies voor een **(na)verteltaak** (semi-spontane taal) als een kind weinig uit zichzelf vertelt.
-

2

Transcriberen & Segmenteren

Transcriberen: schrijf (aaneengesloten) uitingen uit, zowel grammaticaal als ongrammaticaal, van het kind (K) en de volwassene (V).

Segmenteren: bepaal de uitingsgrenzen en beoordeel welke uitingen analyseerbaar zijn. Een **uiting** is een enkelvoudige zin (hoofdzin) met alle ondergeschikte en samengetrokken zinsdelen.

Zet niet-analyseerbare uitingen tussen haken:
Zelfherhalingen, valse starts, zelfverbeteringen, interjecties, gevulde pauzes, (deels) onverstaanbare uitingen en elliptische antwoorden.

Voor een bruikbaar taalsample zijn de eerste stappen:

1. **Transcriberen** is het uitschrijven van het taalsample. Start met transcriberen na de eerste 4-6 uitingen van het kind.
2. **Segmenteren** is het bepalen van de uitingsgrenzen. Let hierbij ook op spreektempo, pauzes en intonatie.

Beoordeel welke uitingen analyseerbaar zijn. Zet de **niet-analyseerbare uitingen** tussen driehoekige haken:

Zelfherhalingen zijn aaneengesloten herhalingen van een woord of (deel van een) woordgroep.

1. Ik wil <een een> een pop!
2. <Ik wil een> ik wil een beer.

Valse starts zijn uitingen waarbij een kind de uiting begint, maar op een andere manier verder gaat. Je hoort vaak een hapering. De laatst gebruikte persoonsvorm hoort bij de analyseerbare uiting.

1. <Hij zoekt uh vindt> hij kijkt naar de knikker.

Interjecties zijn woorden als 'ja', 'nee', 'weet je', of 'kijk'.

1. <Ja> dat ging zo.

Gevulde pauzes zijn bijvoorbeeld 'uh', 'uhm', of 'mmm'.

1. Hij gaat vaak <uh uh> weg.

Onverstaanbare (delen van) woorden of woordgroepen worden weergegeven als <xxx>.

1. Ik wil ook <xxx> doen.

Elliptische antwoorden (EA) zijn reacties op voorgaande vragen en hebben daarom vaak geen persoonsvorm en/of onderwerp. Een elliptisch antwoord is wel een grammaticale uiting maar wordt niet geanalyseerd.

Logopedist: Wanneer moet je weer naar school?

Kind: <Morgen.> = EA

Een uiting is een enkelvoudige zin met alle ondergeschikte en samengetrokken zinsdelen. Zet elke uiting op een regel. Geef elke uiting een nummer.

1. Enkelvoudige zin (hoofdzin)

Een enkelvoudige zin (met 1 persoonsvorm) is één uiting.

Het volgende fragment wordt dus gesegmenteerd als twee afzonderlijke uitingen:

De huilende kleuter is nog steeds niet opgetild, ze staat in haar bed.

1. De huilende kleuter is nog steeds niet opgetild.
2. Ze staat in haar bed.

2. Nevenschikking van hoofdzinnen

Twee nevenschikte enkelvoudige zinnen (met 2 persoonsvormen die in beide zinnen vooraan staan) zijn verbonden met een nevenschikkend **voegwoord**: **en**, **maar**, **want**, **dus**, **nevenschikkend of**.

Een nevenschikking wordt als **twee uitingen** gesegmenteerd: **uiting 1** eindigt **vóór** het voegwoord en **uiting 2** begint met het voegwoord.

Ik speel vaak met mijn hond en hij krijgt veel snoepjes.

1. Ik speel vaak met mijn hond.
2. **En** hij krijgt veel snoepjes.

Wil je wandelen of blijf je liever thuis?

1. Wil je wandelen?
2. **Of** blijf je liever thuis?

Opsommend 'en' en 'of' zijn geen nevenschikking

1. De hond **en** de kat zijn in de tuin.
2. De vrouw kiest wortels **of** tomaten.

3. Samentrekking (nevenschikking met reductie)

Bij een samentrekking mag de persoonsvorm of een ander zinsdeel weggelaten worden. Het nevenschikkend voegwoord leidt hier geen afzonderlijke hoofdzin in. De samentrekking is grammaticaal en vormt **één uiting**.

1. Ik loop naar school en draag een zware tas.
1. Tom gaat met de fiets naar school en Bas ook.

4. Onderschikkende zinnen

Bij een onderschikkende zin worden een enkelvoudige zin (hoofdzin) en een bijzin met een **onderschikkend voegwoord** verbonden. In de bijzin staat de **persoonsvorm achteraan** in de zin.

Een onderschikkende zin (hoofdzin en bijzin) is één uiting.

In eenvoudige bijzinnen wordt een hoofdzin met een bijzin verbonden met onderschikkende voegwoorden zoals **(en) toen, dat, (onderschikkend) of, als, als...dan, omdat, wie, wat, waar.**

Als de bus weg rijdt, dan kom ik te laat.

1. Als de bus weg rijdt dan kom ik te laat.

Toen hij klaar was, mocht hij buitenspelen.

1. Toen hij klaar was mocht hij buitenspelen.

Ik weet niet of het gaat lukken.

1. Ik weet niet of het gaat lukken.

Opsommend (en) toen is geen onderschikking.

En toen ging ik eten en toen ging ik spelen en toen ging ik slapen.

1. En toen ging ik eten.
2. En toen ging ik spelen.
3. En toen ging ik slapen.

In complexe bijzinnen wordt een hoofdzin met een bijzin verbonden, bijvoorbeeld met een betrekkelijk voornaamwoord **die** (relatieve bijzin) of met **(om) te** (beknopte bijzin).

De jongen, die een bril draagt, moet huilen.

1. De jongen die een bril draagt moet huilen.

5. Directe rede

In de directe rede wordt letterlijk weergegeven wat iemand bijvoorbeeld zegt, vraagt, denkt of weet. Zinnen in de directe rede gedragen zich als een bijzin en vormen samen met de hoofdzin **één uiting**.

En toen zei hij "kun je morgen spelen"?

1. En toen zei hij "kun je morgen spelen"?
-

3

Analyseren Grammaticaliteit

Beoordeel de **grammaticaliteit** van uitingen en **parafraseer** elke ongrammaticale uiting naar een **correcte doeluiting**, zo dicht mogelijk bij de uiting van het kind. Zet de parafrase tussen vierkante haken [=].

Analyseer de uitingen op grammaticale fouten en weglatingen, met name:

- **Vervoeging werkwoorden** (bijv. congruentiefout).
- **Verplichte zinsdelen** (bijv. weglaten lijdend voorwerp).
- Fouten in **woordvolgorde** (bijv. positie persoonsvorm in bijzin).
- Weglaten van **voegwoorden** (bijv. bijzin zonder voegwoord).

Maak van alle **ongrammaticale zinnen** een **parafrase** en zet die tussen vierkante haken. Blijf zo dicht mogelijk bij de uiting van het kind.

Analyseer de ongrammaticale uitingen op **fouten** en/of **weglatingen** en **markeer** ze in kleur in het taalsample. Noteer de meest opvallende bevindingen. Let in ieder geval op de volgende morfosyntactische aspecten:

1. Vervoegingen van werkwoorden:

Congruentiefout: komen onderwerp en persoonsvorm overeen in persoon en getal?

1. En daarna ging wij in het bos kijken.
[= En daarna *gingen* wij in het bos kijken]
Congruentiefout (getal)

Tijdsmarkering: staat het vervoegde werkwoord in de juiste tijd (tegenwoordige tijd, verleden tijd, toekomstige tijd)?

1. Toen loopt de jongen weg.
[= Toen *liep* de jongen weg]
Fout in tijdsmarkering

2. Verplichte zinsdelen:

Zijn alle verplichte zinsdelen aanwezig, zoals onderwerp, persoonsvorm, lijdend voorwerp?

Het type werkwoord bepaalt welke andere zinsdelen verplicht zijn, zoals:

- a. Transitieve werkwoorden => lijdend voorwerp ("Het meisje eet een koekje")
- b. Ditransitieve werkwoorden => lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp ("Hij geeft haar een boek")
- c. 'Mental state' werkwoorden => bijzin ("Ik denk dat ik ga")

1. En vandaag een beetje warm.
[= En vandaag *is het* een beetje warm]
Weglating onderwerp, weglating persoonsvorm

2. Mama geeft aan mij.
[= Mama geeft *het* aan mij]
Weglating lijdend voorwerp

4

Analyseren Complexiteit

Beoordeel de **complexiteit** van alle uitingen. Let met name op het voorkomen van:

- Verschillende **lexicale** (betekenisdragende) **werkwoorden**.
- **Nevenschikking van hoofdzinnen** (nevenschikkende voegwoorden).
- (Eenvoudige) bijzinnen (onderschikkend voegwoord en bijzinsvolgorde).

Beoordeel de **complexiteit** van de **grammaticale** en **ongrammaticale** uitingen. Op deze manier krijg je meer informatie over de morfosyntactische vaardigheden van een kind. Gebruik een andere kleur om de complexiteit te markeren. Let in ieder geval op het gebruik van:

1. Verschillende lexicale werkwoorden

Is er **variatie** in lexicale werkwoorden of gebruikt het kind veel dezelfde of **algemene** werkwoorden (*gaan, doen*)?

1. Hij gaat op de rots.

Algemeen werkwoord (gaan) in plaats van een lexicaal werkwoord (klimmen)

2. Dan mag iemand zo bij zijn rug doen.

Algemeen werkwoord (doen) in plaats van een lexicaal werkwoord (tikken)

2. Nevenschikking van hoofdzinnen:

Gebruikt het kind nevenschikkende zinnen met **verschillende** nevenschikkende voegwoorden:

- **en**
- **maar, want, (nevenschikkend) of, dus**

3. Bijzinnen:

Gebruikt het kind bijzinnen met **onderschikkende voegwoorden** en/of een **bijzinsvolgorde**? Let vooral op voorkomen van:

Eenvoudige bijzinnen

- **(en) toen**

Toen ik klaar was (toen) mocht ik buitenspelen.

- **dat**

Ik denk dat ze haar wachtwoord vergeten is.

- **(onderschikkend) of**

De juf vroeg of ik jarig was.

- **als**

Mijn hond komt niet als ik roep.

- **als...dan**

Als iemand je tikt (dan) ben je af.

- **omdat**

Hij is verdrietig omdat zijn jas kapot is.

- **wie**

Ik weet niet wie dat gedaan heeft.

- **wat**

Hij vroeg wat ik op vakantie gedaan heb.

- **waar**

Ik herinner me niet meer waar zij woont.

Complexe bijzinnen

- **die**

Zij zoekt de kat die weggelopen is.

- **(om) te**

Wij proberen (om) de trein te halen.

.....

5

Semantisch-Pragmatische interpretatie

Interpreteer **semantisch-pragmatische** informatie gerelateerd aan de morfosyntactische problemen:

- De **samenhang** tussen woorden (bijv. onduidelijk verwijfswoord).
- **Verbanden** tussen zinnen (bijv. verkeerd voegwoord).

Semantisch - pragmatische interpretatie

Houd bij de morfosyntactische analyse ook rekening met semantisch-pragmatische opvallendheden die gerelateerd kunnen zijn aan problemen op zinsniveau, zoals samenhang tussen woorden en (logische en causale) verbanden tussen zinnen:

Samenhang tussen woorden

1. Joost kijkt naar de olifant.
2. Hij pakt een koekje.

Onduidelijk verwijfswoord: het is onduidelijk naar wie 'hij' refereert. Naar Joost of naar de olifant?

Verbanden tussen zinnen

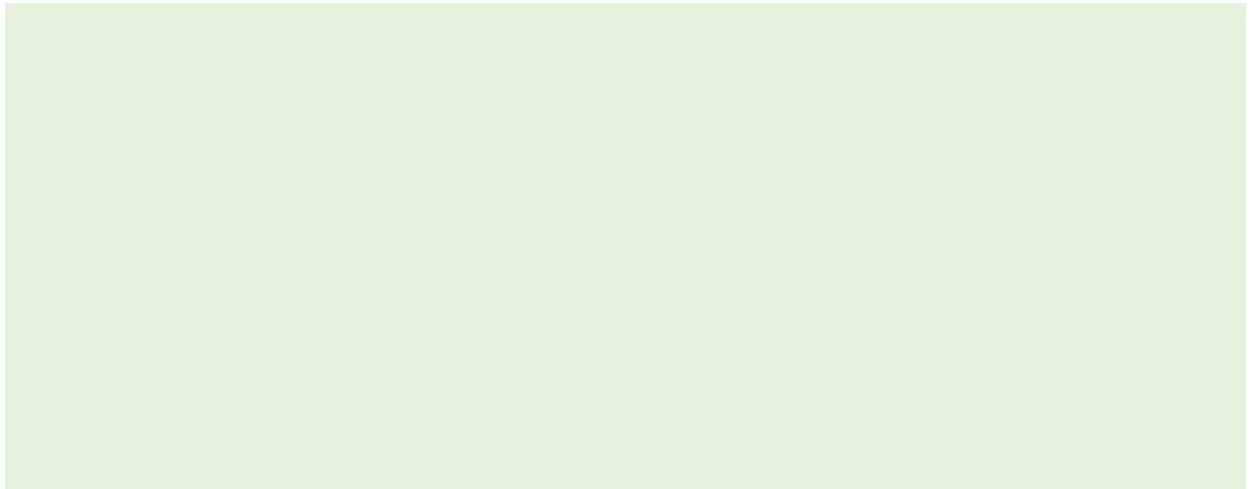
1. Ik heb gips.
2. **Maar** ik heb m'n arm gebroken.

Onduidelijk verband door verkeerd nevenschikkend voegwoord (maar in plaats van want).

Invulblad: opvallende bevindingen

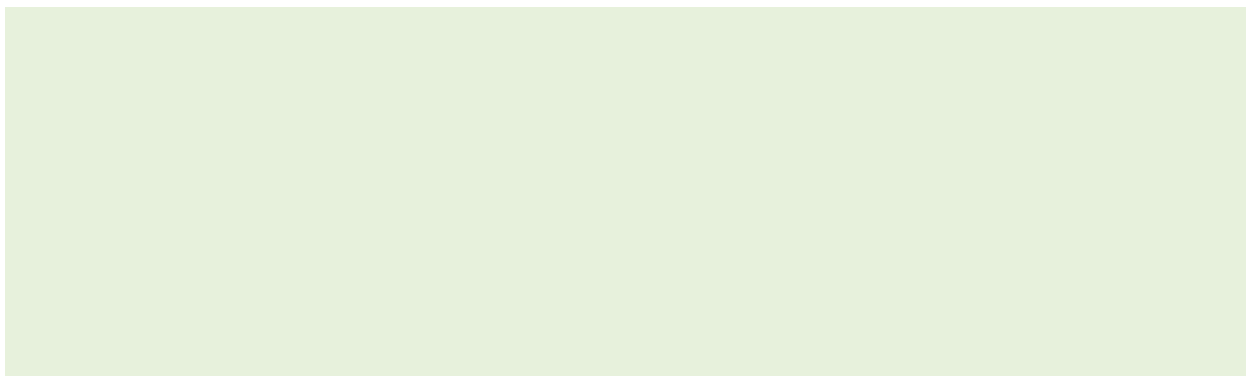
3

Grammaticaliteit (fouten en weglatingen)

4

Complexiteit (werkwoorden, nevenschikking, onderschikking)

5

Semantisch - pragmatische interpretatie

